

Linker kolom van boven naar beneden: pas gegraven petgat; beheerder René Oosterhuis in de uitkijktoren; verwilderd petgat met links ervan een legakker. Rechter kolom: elzenbroekbos; de vogelkijkhut; aanlooproute naar de petgaten.

BROEKZAK PETGAT LEGAKKER

De Onlanden

Laagveengebied de Lettelberterpetten en de ernaast gelegen Oeverlanden vormen de inbreng van het Groninger Landschap in De Onlanden, het circa 2500 hectare grote natuur- en waterbergingsgebied ten zuidwesten van de stad Groningen. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer beheren het merendeel van het gebied. De zeggekorfslak en de waterspitsmuis; volgens René Oosterhuis zijn ze de meest interessante bewoners van de Lettelberterpetten. „Die zeggekorfslak is superzeldzaam, maar hier vind je ze op bepaalde plekken met vijftig tot honderd stuks per vierkante meter. Ze zijn niet veel groter dan een speldenknop.” Een bekende zeldzame gast is de otter. Oosterhuis vist tot op heden steeds achter het net, heeft er nog nooit een in het wild gezien. „Paar keer gehad: hoor ik een plons, vind ik een vers aangevreten vis. Maar die otter zien, ho maar.” En over de zeearend: „Er is momenteel een jong paartje in De Onlanden. Ik verwacht dat ze een broedpoging gaan wagen. Er is ruimte genoeg voor de dieren, maar een juiste plek voor het nest is een probleem.”

Leestekens: petgat en legakker

Een petgat is een water dat is ontstaan door het uitbaggeren van veen. Dit uitbaggeren van veen, het trekken met de baggerbeugel, werd vanaf de zestiende eeuw toegepast bij de winning van turf onder de grondwaterspiegel. Het uitgebaggerde veen werd op legakkers te drogen gelegd waarna de turf kon worden gebruikt als brandstof. Veel grote plassen in veengebieden zijn ontstaan uit petgaten (ook wel trekpaten genoemd) doordat stormen de legakkers wegsloegen of doordat ook de legakkers uiteindelijk werden weggebaggerd.

Meer informatie staat op www.leestekensvanhetlandschap.nl.

Wie petgat zegt, zegt legakker. Ze zijn gemakkelijk van elkaar te onderscheiden; in theorie althans, de praktijk blijkt weerbarstig. In 'zijn' Lettelberterpetten scheidt beheerder René Oosterhuis orde in de chaos.

Prut. René Oosterhuis gebruikt het woord („die prut werd dus uit het petgat gehaald, op de legakker te drogen gelegd en daarna versneden”) alsof hij put uit eigen ervaring en zelf de baggerbeugel hanteerde. Toch kan dat onmogelijk het geval zijn want geboren in 1974 is hij van na de verving. Het zij de beheerder van het Groninger Landschap vergeven. Als 12-jarig jochie struinde Oosterhuis al door de Lettelberterpetten. Hij inventariseerde vogels, hielp bij het vangen van zwanen om ze te ringen voor onderzoek. En als hij tijdens zijn omzwervingen mensen trof met verhalen van vroeger, stelde hij zich voor hoe het er toen aan toe ging. Dan krijg je zoiets. Zo'n prachtig natuurgebiedje kruip je onder de huid.

Met de verrekijker bungelend om de nek stapt Oosterhuis over het pad door de weilanden. Het waait stevig, om niet te zeggen hard. Het geluid van de A7 gaat erin verloren, fijn. Helaas sluit dezelfde wind de kans op een zeearend uit, voorspelt Oosterhuis alvast: „Die gaan nu niet op de wieden, best wel luie donders eigenlijk.” Hij wijst naar het gebied van bosjes voor ons, ze ogen donker, een beetje mysterieus zelfs, met het Leekstermeer dat op de achtergrond in flarden oplicht in de zon. „Ga er maar van uit dat als je hier bomen ziet, je te maken hebt met een petgat.”

Maar eerst is er nog de zee. Hartje Westerkwartier lijkt die ver weg, toch is die in de bodem aanwezig. Het zeewater doordrenkt het veen met zout en zette ook klei af. „Het veenpakket is ruim een meter dik, daarboven ligt ongeveer 20 centimeter klei”, meldt Oosterhuis. Het zout zorgde voor 'turf waar je kachel van ging roesten'. In de werkschuur van het Groninger Landschap, voorafgaand aan de tocht, haalde Oosterhuis twee turven tevoorschijn, om te wijzen op een essentieel verschil. De een ondanks zijn omvang licht van gewicht en een beetje bros, de ander klein, donker en bikkelhard. „Die grote is gewonnen uit hoogveen dat werd ontwaterd en daarna versneden, zoals in de Veenkoloniën. Hier werd turf gewonnen uit laagveen. Maar omdat er zoveel zout in zat, kon je er nauwelijks wat mee, het

werd dan ook kleinschalig gewonnen, voornamelijk voor eigen gebruik.”

Wie petgaten zegt, zegt ook legakkers. Maar het blijkt geen een-twee-tje ze van elkaar te onderscheiden. De reden is logisch, ze verwilderen, de tijd gaat eroverheen. Oosterhuis scheidt orde in de chaos. Hij wijst van de bomen die met hun wortels in het water staan, naar de met riet begroeide open ruimte ernaast: „Dit Elzenbroekbos is dus een petgat, daarnaast heb je een legakker, vervolgens weer een petgat, ga zo maar door.”

Dat hij het gebied als zijn broekzak kent, blijkt uit de zekere manier waarop hij zo nu dan het pad verlaat en een legakker op loopt. Hoewel nat en zompig is de ondergrond telkens stevig. „Hierop werd de prut uit de petgaten dus te drogen gelegd.”

Hoewel legakker geheten, dienden de veldjes ook een ander doel. „Deze stukjes grond waren precies groot genoeg om één of twee koeien of een paar geiten op te houden. Meer vee hadden de mensen die in dit gebied woonden ook niet.”

Het kost het Groninger Landschap behoorlijk moeite de legakkers open te houden, het krijgt hulp van vrijwilligers die helpen met snoeien. Oosterhuis vertelt dat de Lettelberterpetten er zo'n honderd jaar geleden heel anders uitzagen: „Je moet je voorstellen dat hier veel minder bomen stonden. Er stond juist veel meer riet.”

De petgaten verschillen behoorlijk. Dichter bij het Leekstermeer ligt er een aantal dat is uitgegraven rond de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn nog grotendeels boomloos. Oosterhuis geeft toe dat hij er wel eens een nat pak heeft gehaald. „Als ik dit gebied inga, zorg ik ervoor dat ik droge kleren in de auto heb liggen.” De petgaten uit de oorlog zijn de laatste authentieke, voor turf gegraven. Recentelijk heeft het Groninger Landschap nog eens vier uitgebaggerd. De kale open plassen en de tussenliggende legakkers geven een goed beeld van hoe het landschap vroeger oogde.

Tussendoor heeft Oosterhuis de verrekijker verscheidene keren aan de ogen gezet. Nee, geen zeearend. Wel slobeenden, tafeleenden, kuifeenden en een havik. O ja, en de eerste tjtjaf van het jaar. Wie het kleine niet eert...

Start: Parkeerplaats Hooilandendijk 12, 9827 PG Lettelbert (werkschuur Groninger Landschap)

Het Groninger Landschap heeft een wandelroute van 2,5 kilometer door de Lettelberterpetten uitgezet. Deze is met gele paaltjes aangegeven. Langs de route staan een uitkijktoren en een vogelkijkhut. „Een korte route”, aldus René Oosterhuis, „maar de ervaring leert dat mensen er uren over kunnen doen.” Honden mogen mee, mits aangelijnd. Denk aan passend schoeisel, laarzen verdienen aanbeveling; de Lettelberterpetten is een nat gebied, het kan erg drassig zijn.

Meer info: www.groningerlandschap.nl

De Mijn Streek-reeks Leestekens van het Landschap komt tot stand in samenwerking met het Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit Groningen. De website www.leestekensvanhetlandschap.nl is het platform voor informatie over landschapselementen in Nederland. Iedereen kan hierop zijn kennis delen.

